

УДК 070:654.197 — 051:159.925 (477)

ВЕДУЧИЙ ТЕЛЕВІЗІЙНОЇ ПРОГРАМИ ЯК ОСОБИСТІТЬ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Ірина Венгер

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна, e-mail: Irunka_irunka87@mail.ru*

Розглянуто через призму людської індивідуальності особистість телевізійного ведучого. Вивчено вплив гендерних, вербальних та невербальних особливостей на формування неповторного телевізійного образу.

Ключові слова: особистість, ведучий, індивідуальність, стиль, мовні особливості, гендерні аспекти, мова простору.

Англіїці люблять говорити: “Мій дім — моя фортеця”. Телебачення ж взяло цю фортецю штурмом. Щодня у наш дім через мерехтливий екран потрапляють невідомі люди; ведучі телевізійних шоу з часом стають друзями чи хоча б хорошими знайомими. Телевізія створила всесвітній гуртожиток телеглядачів. Спілкування в такому пристанищі відбувається переважно за правилом: ведучий — глядач. Така комунікація унеможливує безпосередню взаємодію між людьми. Щоб зацікавити глядача, телевізійний ведучий повинен не лише підбрати цікаві теми для своїх передач, а й бути цікавою, сформованою особистістю, яка б викликала довіру та повагу в тих, хто по інший бік екранної стіни. Непересічний та багатогранний — ось такий образ нового покоління ведучих. До таких можна віднести “батька” сучасного ток-шоу Ларрі Кінга чи ще одного американця Філла Донах’ю, а також Тетяну Іванову, Володимира Познера та Владислава Лістєва.

Сьогодні все більше журналіста розглядають через призму людської індивідуальності із стійкою системою соціально-індивідуальних рис. Цьому сприяє як серйозна конкуренція на медійному ринку, так і суспільно-політичні умови. Все, що говорить ведучий телевізійної програми, має бути наскрізь пронизано його конфліктами та переживаннями, має бути особистим.

Що ж вкладаємо в поняття “*особистість телевізійного ведучого*”? Його не слід ототожнювати з поняттям індивід (одиничний представник людства) чи індивідуальність (означає те особливе, що характерне саме для цієї людини). Так, В. Даль пояснює особистість як “самостійну особу, окрему істоту” [5, с. 160]. Ю. Г. Шаповал, маючи на увазі особистість журналіста, говорить про цілу систему інтересів, потреб, цілей у політичній, естетичній, психологічній, фізичній та інших сферах. Майстер слова, на думку цього дослідника, має вільно володіти “алгеброю політики”, оригінальністю думки, умінням переконливо вести

полеміку, зрештою, відповідною зовнішністю та манерою розмовляти [15, с. 213]. Також суть оригінальності особистості визначається її здатністю до самостійності і самоутвердження, підтримання стабільності свого самоконтролю, вміння регулювати власну поведінку та емоції, зберігати свою думку та брати відповідальність на себе.

Відтак, творча індивідуальність телевізійного ведучого повинна складатись із багатьох чинників: інтелекту, темпераменту, характеру, емоцій, почуттів, які у взаємодії складають систему людського “я”. На особливу увагу серед сучасних телевізійних ведучих, на наш погляд, заслуговують такі особистості українського ефіру, як Анна Безулик та Роман Чайка. За їхньою роботою ми спостерігаємо вже третій рік. Анна Безулик та Роман Чайка вже декілька років є авторами дискусійних проєктів. Сьогодні гостями чи не кожної їхньої передачі є так звані представники політичної еліти. Та так було не завжди. Аби стати душею та обличчям телевізійної програми, журналісти довгий час працювали над формуванням свого “я”, передовсім як індивідуальності в телевізійній сфері. У них “за плечима” не один телевізійний проєкт.

Так, Анна Безулик розпочала кар’єру на центральному телебаченні ще в 1992-му. На експериментальному каналі УТ-3 вона працювала над програмами “Winner”, “Радикюль” та “Круті новини”. Паралельно була коментатором на Національній телекомпанії України. З 1997-го Анна Безулик стає автором та ведучою програми “Сніданок з “1+1””. Через два роки займає посаду шеф-редактора. А в 2002 р. журналістка вперше пробує себе як керівник дискусії: у період передвиборчої кампанії веде політичні теледебати. Цього ж року стартує її авторський проєкт “Я так думаю” [12].

Роман Чайка кар’єру розпочинав на львівському радіо. З 1993-го він працював ведучим публіцистичних програм на радіо “Люкс”. Через три роки спробував свої сили на “Львівській хвилі”. З 2000 р. — робота директором програм на “Ніко ФМ”. Далі — редакторський досвід на ТРК “Експрес-Інформ”. А вже з 2005-го Роман Чайка стає шеф-редактором публіцистичної програми “Новий час” та започатковує власне політичне ток-шоу “5 копійок” [13].

Людина — це стиль. А журналіст без особливого стилю — це аномалія. Добре про це сказав У. Самчук: “Потребуємо думати як демократ, як аристократ, як революціонер, як консерватист, як соціаліст, як націоналіст одночасно. Не лякайтесь такого думання...” [10, с. 218]. Першопрохідниця українських дискусійних просторів, Анна Безулик, сама визначила стиль своєї програми як “формат для найсильніших” [3]. Головний акцент у програмі зробили на зіткненні протилежних думок. Тут особливо важливим для ведучої стало вміння бути справжнім модератором процесу, щоб не дати жодній зі сторін перетворити дискусію на звичайну трибуну проголошення гасел. Інше завдання Анни Безулик полягало у всебічному розкритті конкретної теми ефіру з різних політичних поглядів і надання глядачеві можливості зробити власні висновки. Автор і ведуча “Я так думаю” створила собі імідж безпристрасного арбітра, що не дозволяє гостям студії відволікатись: жодного зайвого слова або жесту, жодних зайвих емоцій. Зокрема, у “Я так думаю” за 15 травня 2008 р. Анна Безулик відмовилась продовжувати передачу, доки один з її учасників — народний депутат від Блоку Юлії Тимошенко Сергій Соболєв — не забере назад свої слова щодо “завдань, поставлених перед програмою” і не вибачиться перед нею. Упродовж двох хвилин між гостем та ведучою відбувалась суперечка, у резуль-

таті чого перший все ж вимовив слова “я вибачаюсь” (хоч потрібно: вибачте). Після цього журналістка продовжила роботу, не надавши більше Сергієві Соболеву права говорити, оскільки він, на її думку, уже використав свій час. Коли бютівець намагався апелювати до свободи слова, Анна Безулик відповіла: “Це — не “Свобода слова”, це програма “Я так думаю”!”

Якщо “Я так думаю” з’явилась в українському телевізійному просторі ще в 2002-гому, то Роман Чайка почав запрошувати відомих постатей на бесіду лише в 2004-му. Свою програму “5 копійок” він позиціонував як політично-іронічне ток-шоу. Як говорить сам автор: “Кожен має право вставити свої 5 копійок, а політика — це також смішно” [13]. Основна ідея “5 копійок” — політична бесіда між двома опонентами, яка час до часу переростає у дуель та “підігривається” іронією Романа Чайки. Експерти активно вступають у дискусію, використовуючи право “вставити” свої “5 копійок”. Головним концептуальним моментом проекту є безпеляційні вироки експертів та суб’єктивні оцінки поведінки політиків.

Такі різні підходи до проведення подібних за жанром програм вже свідчать про індивідуальність та особистісну наповненість обох телевізійних ведучих. Та ніщо так не розкриває особистість, як її мовна “картина світу”. Через мовні особливості проглядаються її світосприйняття, інтелект, знання. Індивідуальністю відзначається і стиль мовлення Романа Чайки. Його іронія та дотепи “розбавляють” серйозні теми бесіди. Наприклад, передачу напередодні виборів 2007-го року ведучий розпочав анекдотом: “Чим ти на хліб заробляєш?” — “Та, кроликів розводжу.” — “А вони ведуться?” — “А хто їх питати буде?”. Так і в нас. Вибори 2007 за обсягом популізму і пустих обіцянок земного раю перевершили вже навіть картини самого Йосифа Сталіна” (“5 копійок” за 25 серпня 2007р.).

Такі ремарки роблять з Романа Чайки ведучого-друга, “свого” для кожного глядача. Незважаючи на серйозність бесіди, яку він веде в ефірі, йому вдається зберегти легкість у висловлюваннях, чому значно сприяє іронія журналіста, яка є свідченням гострого розуму та якої у нашому публічному мовленні не так багато.

За нашим спостереженням, мовлення Анни Безулик вирізняється стриманістю та інтелігентністю. Протягом усієї передачі вона уміє зберегти врівноважений, спокійний тон, не зважаючи на часті перепити та дискусії, що інколи торкаються і самої ведучої. Варта уваги ситуація під час одного з ефірів програми “Я так думаю” (передача за 10 квітня 2008 р.):

— **Арсеній Яценюк:** “Я Вас прошу, Аню, не читайте радянських газет особливо до обіду. Ви пригадуєте класику (*спокійно та з іронією*)?”

— **Ведуча:** “Ви не уявляєте (*легко, з усмішкою*), який в мене зіпсований шлунок, але я змушена читати і слухати все, що говорять в нашій країні (*спокійно та впевнено*). Арсенію Петровичу, чому Ви заблокували роботу Парламенту (*підвищує тон, пришвидшує темп*)?”

Мовлення ведучої виразне та образне. Вона вміє якнайтонше передавати думку, почуття, переживання чи давати оцінку ситуації. Її бесіда в міру емоційна, доволі образна для такого типу програм та багата додатковими відтінками значень. Бесіда Анни Безулик вирізняється стриманістю та інтелігентністю. Її розмова змістовна та доречна, у репліках ведучої відчутне тривале та детальне розмірковування. Усі питання чіткі та підпорядковані основній темі дискусії.

Анна Безулик “говорить не комусь, а з кимось”. Це видно в розлогіх реченнях телеведучої.

Окремої уваги заслуговує й мовлення перед мікрофоном. Спостерігаючи за Анною Безулик та Романом Чайкою, ми не помітили у їхній мові ні хаотичного звучання, ні “вистрілювання” окремих звуків чи складів. Ведучі вміють зберегти природність та милозвучність голосу. Обоє розмовляють виразно, однак у Анни Безулик дещо пришвидшений темп мовлення.

Розмова — це будинок, щоправда, жінки та чоловіки споруджують його по-різному. Психологи стверджують, що жінки більшою мірою екстравертні, товариські, активні, емфатичні, дбайливі. Відтак, їхній стиль спілкування зорієнтований на взаємодію. Натомість чоловіки більш автономні, настійливі, авторитарні та інтелектуальні, тому для їхнього спілкування характерна система домінування.

До прикладу, у студії Романа Чайки частіше виникають конфліктні, змагальні ситуації, коли за визнання своєї позиції змагаються не тільки учасники дискусії, а й сам ведучий. Адже чоловіча психологія не визнає альтернативи партнерського стилю спілкування, у їхній розмові, хоча б символічно, завжди є переможець і переможений. Як-от ситуація під час однієї з передач: Андрій Шкіль зухвало зреагував на заяву Юрія Мірошниченка про блокування СПУ: “Споримо на пляшку “Старого Таллінну”, що він не відповість на це питання...”, на що ведучий одразу ж відреагував: “Таразд! І ще на багато-багато шпротів...” [22].

Також Роман Чайка частіше за Анну Безулик вживає цифри та оперує фактами. Натомість мовлення Анни Безулик емоційніше. Вона, як будь-яка жінка, зорієнтована передовсім на загальну атмосферу спілкування, а тому їй краще вдається формувати гармонійний, позитивний перебіг розмови. Анна Безулик частіше каже “думаю”, “вважаю” навіть, коли цілком впевнена у своїй правоті (“А у вас, шановні, мені здається, було багато приводів для роздумів”). Тоді як Роман Чайка формулює свої звернення набагато категоричніше.

Гендерні аспекти впливають і на граматичну побудову журналістського тексту. У мовленні Романа Чайки простежується більше дієслівних та іменних словосполучень: “От Президент цього тижня призупинив указ і реанімував Верховну Раду. Вона реанімувалася, і все запрацювало в звичному режимі, тобто БЮТ все блокує, Яценюк в себе в кабінеті далі продовжує пити чай, ну, чаї ганяє, решта в буфеті щось ганяють. Хтось щось запихає в систему голосування, різні фантики і вона не працює, а хтось вже нацарапав навіть на своєму кріслі ДМБ 2008”. Анна Безулик віддає перевагу прикметникам та прислівникам: “Насправді, дуже важливо зрозуміти, що якщо звичайні гроші не пахнуть, то великі гроші сорому не мають зазвичай, принаймні, великі гроші у великій політиці. Але це моя особиста думка, вона не політична, не економічна, вона швидше в етичній площині”.

Ведуча частіше вживає слова із значенням невпевненості (мабуть, напевне, гадаю). Її мовний код містить більше засобів ввічливості (будь ласка, прошу, перепошую тощо): “Спасибі. Ми прийшли слухати кожного з нас. Будь ласка.”. А от Роман Чайка полюбає свою розповідь підкріплювати різкими та не зовсім етичними репліками: “Я вас вітаю! До нас прийдуть на гастролі: Микола Басков, Путін і Кобзон...” чи “У вчорашній виставі брали участь: Андрій Шкіль, Юрій Мірошниченко, Людмила Супрун та Ксенія Ляпіна...”.

Особливістю телебачення є його візуальність. Телеглядачі не тільки слухають мову ведучого, а й пильно стежать за його емоціями, жестами, інтонацією. За даними спеціалістів, словесне спілкування у бесіді займає близько 35%, а 65% інформації передається за допомогою невербальних засобів.

Анна Безулик є достатньо розкутою. Вона енергійна в міру того, як дозволено нормами поведінки для журналіста серйозних аналітичних програм. Її не можна звинуватити в швидкій зміні настрою під час ефіру. Виразність міміки ведучої свідчить про достатній емоційний самоконтроль. Вона активно використовує мову тіла, часто жестикулює, може закусувати губи. Особливістю міміки Анни Безулик є піднесення вказівного пальця до скронь. Це свідчить про її уважність та зацікавленість темою розмови. Ведуча інколи під час активного обговорення показує пальцем на співрозмовника. Це свідчить про деяку її агресивність, бажання “натиснути” на того, хто говорить, не дати йому ухилитись від відповіді. Такий жест часто супроводжується фразою: “Я розумію, що ви хочете сказати, але...”. Водночас у арсеналі Анни Безулик є достатньо жестів, що свідчать про доброзичливість її намірів: розкриті руки в напрямку до співрозмовника, піднята, але не закинута голова, розмова без вторгнення на територію учасника дискусії, пряма постава. Окрім того, звертає увагу і звичка Анни Безулик під час розмови з гостем тримати в руках олівець чи ручку. Письмове приладдя вона може прокручувати в долонях або ж вказувати ним на співрозмовника. Цікавою та своєрідною є звичка ведучої в одній руці тримати піднятий угору олівець, а іншою вказувати на співрозмовника або ж просто жестикулювати. Це підсвідоме намагання Анни Безулик наголосити на тому, про що вона говорить.

Енергійніше та провокаційніше поводить себе Роман Чайка. Йому притаманні жвавість та рухливість. Він доволі емоційний та багато жестикулює. Найчастіше ведучий складає руки на рівні грудей долонями одна до одної, пальці при цьому спрямовані вгору. Це свідчить про те, що ведучий прагне зосередитись на чомусь та тримати бесіду під контролем. Так само, склавши руки, Роман Чайка часто показує на співрозмовника. Таким своєрідним “наказом” говорити чи дати слово іншому мало хто знехтує. Коли ведучий хоче наголосити, він піднімає до скроні вказівний палець, при цьому рука в нього напівзігнута. Під час розмови Роман Чайка найчастіше тримає руки долоня до долоні, пальці в цей час доторкаються один до одного, а між долонями невелика щілина. Такий своєрідний “будиночок” є вираженням упевненості ведучого. Коли мозок на підсвідомому рівні посилає сигнали стримати слова, рука людини прикриває рот, притиснувши великий палець до підборіддя чи щоки. Ведучий часто прикриває рукою рот, коли слухає своїх гостей, а це означає, що він не довіряє сказаному або ж відчуває неправду.

Тоді як Анна Безулик, коли триває бесіда, схрестивши пальці, тримає руки в “кулаці”. Іноді ведуча може і схрестити руки, зайнявши захисну позицію. Такий жест також може означати спокій та впевненість. У такий спосіб Анна Безулик дає зрозуміти, що бесіда не має конфліктного характеру. А коли ведуча хоче закінчити монолог співбесідника — схрещує руки навхрест перед собою [9].

Велике значення для розуміння індивідуального підходу двох ведучих до, здавалося б, схожих за форматом програм, є знання *мови простору*. Дослідники говорять про існування певних зон — відстаней між співрозмовниками. Так, Анна Безулик дотримується дистанції в межах від 50 см до 1,2 м. Це “особиста зона”, що передбачає спілкування із знайомими, друзями, але не найбли-

жчими людьми [14, с.195]. У такий спосіб ведуча підтримує у студії розмову “на рівних”. На такій же відстані перебуває від своїх гостей і Роман Чайка. У двох студіях учасники передачі, основні опоненти, розташовані обличчям один до одного. Таке їхнє розміщення сприяє встановленню контакту між ними, символізує увагу до співрозмовників. Розташування гостей передачі найчастіше та найвиправданіше для дискусійних програм, адже під час розмови найбільший опір завжди чинить той, хто сидить навпроти. Аби посилити ефект протистояння та боротьби, між Романом Чайкою та учасниками дискусії розташовані металеві перила. Такий бар’єр додає напруженості та гостроти розмові, змушує гостей передачі відчувати себе як на рингу.

Інший прийом використаний у програмі “Я так думаю”. Анна Безулик стоїть під кутом до гостей передачі. Таке кутове розміщення сприяє постійному контакту очей і відкриває простір для жестикуляції ведучої та спостереження за жестами співрозмовників. Це розташування може бути й своєрідним бар’єром, що відокремлює зону ведучої від зони загострення конфліктів (зони учасників дискусії).

Отже, індивідуальний підхід та особисті навички допомагають створити цікавий та неординарний образ телевізійного ведучого. Журналісти, що працюють в одному жанрі, опираючись на авторське я, можуть по-різному розкрити його. Тут яскравість, оригінальність, неповторність та переконливість залежить від рівня та широти світогляду, культури та естетичних засад творця. Як приклад, Анна Безулик та Роман Чайка. Тут образ телевізійного ведучого коливається від “застібнутого на всі гудзики” британця до рокера з персями на пальцях.

Робота Анни Безулик та Романа Чайки є прикладом успішності та професійності українських ведучих. На наш погляд, перешкодою для формування національного ефіру є сучасна тенденція запрошувати ведучими наших програм закордонних журналістів, як-от Савіка Шустера чи Євгена Кисельова. Адже так українське телебачення не лише втрачає своє неповторне, етнічне обличчя, а й не сприяє розвитку місцевих кадрів.

1. Бабак М. Вербальний імідж публічної особи як складова частина комунікативних технологій (поради молодим політикам) // www.journ.univ.kiev.ua//14.02.2008//02.02.2008.
2. Бабич Н. Д., Жук О. О. Проблеми культури мови і стилістики в журналістській практиці: Навчально-методичний посібник. — Чернівці : “Рута”, 2007. — 160 с.
3. Безулик А. Публичные, открытые дискуссии — не для всех и не всегда // http://ukrfoto.net/people_79.html//28.05.2008// 12.09.2008
4. Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики: Підручник / Ф. С. Бацевич. — К. : Видавничий центр “Академія”, 2004. — 344 с.
5. Гончарова І. Оновлена Анна Безулик — безпристрасний арбітр // <http://www.telekritika.ua/media-continent/Kritika/ochyma/2007> > 12 - 22//28.05.2008.
6. Гоян В. В. Колористика та зображальна естетика телевізійної програми: методичні рекомендації / В. В. Гоян. — Інститут журналістики КНУ ім. Т. Г. Шевченка. — К., 2001. — 32 с.

7. Григораш Д. С. Журналістика у термінах і виразах/ Д. С. Григораш.— 1974р. — 293 с.
8. Даль В. Толковий словарь живого великорусского языка. [у 2 т.] / В. Даль. — М. : Госиздат, 1955. — 760 с.
9. Когут Ю. Що в голосі твоїм?... — Збірник науково-методичних праць. Телевізійна й радіожурналістика. — 2007. — Вип.7. — 256 с.
10. Лизанчук В. Радіожурналістика: засади формування: Підручник для вузів. — Львов: ПАІС, 2000. — 366 с.
11. Машенко І. Г. Лики і лица телерадіопростору / І. Г. Машенко. — К.: ГО “Українська Медіа Спілка”, 2003. — 400 с.
12. Офіційний сайт каналу “1+1”// [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.1plus1.ua/12.03.2008
13. Офіційний сайт “5 каналу” // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <[//">http://5.ua/per/122/0/6 //](http://5.ua/per/122/0/6)> 24.02.2009
14. Рибалка С. В. Мова міміки, поглядів, жестів / С. В. Рибалка. — Донецьк, 2006.
15. Самчук У. На білому коні // Дзвін. — 1994. — № 6.
16. Сербенська О. Ефірне мовлення у взаєминах із усною мовою / О. Сербенська. — Збірник науково-методичних праць. Телевізійна й радіожурналістика. — 2002. — Вип.4 — 193с.
17. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: Навчальний посібник / О. Сербенська. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 216 с.
18. Сербенська О. А. Основи телетворчості: Практикум / О. Сербенська, В. Бабенко. — Львів : ПАІС, 2007. — 112 с.
19. Хоменко І. В. Еристика: Підручник / І. В. Хоменко. — К. : Центр навчальної літератури, 2008. — 280 с.
20. Шаповал Ю. Г. Телевізійна публіцистика: методологія, методи, майстерність / Ю. Г. Шаповал. — Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. — 233 с.
21. Шаповал Ю. Г. Феномен журналістики: проблеми теорії: Монографія / Ю. Г. Шаповал. — Рівне : РВП “Роса”, 2005. — 248 с.
22. “Увага! На сцені Роман Чайка...” [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://kuluar.com.ua/2007/05/07/uvaha-na-stseni-roman-chajka//>

THE PERSONALITY OF TELEVISION MODERATOR: THEORY AND PRACTICE

Iryna Venger

Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky str. 49, 79044, Lviv, Ukraine

E-mail: irunka_irunka87@mail.ru

The personality of television presenter was considered through the prism of human individuality. The influence of gender, verbal and non-verbal features to the formation of a unique television image was studied.

Key words: personality, presenter, author, personality, style, features of language, gender aspects, language of space.

**ВЕДУЩИЙ ТЕЛЕВИЗИОННОЙ ПРОГРАММЫ КАК ЛИЧНОСТЬ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА**

Ирина Венгер

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Львов, Украина

E-mail: Irunka_irunka87@mail.ru

В статье рассмотрена личность телевизионного ведущего сквозь призму человеческой индивидуальности. Изучено влияние гендерных, вербальных и невербальных особенностей на формирование неповторимого телевизионного образа.

Ключевые слова: личность, ведущий, автор, индивидуальность, стиль, языковые особенности, гендерные аспекты, речь пространства.

Стаття надійшла до редколегії 09.09.2011

Прийнята до друку 26.09.2011